

השואה לא רק שלנו

יאיר אורון 17.02.2014 22:00

אנחנו מטיחים בעולם, "לא למדתם דבר מן השואה". הרבה פעמים ההאשמה הזאת אינה אלא שימוש פוליטי פסול בזיכרון השואה, ודרך לאטום את אוזנינו מלשמוע דברי ביקורת צודקים. ראוי לנו, הישראלים, ליטול קורה מבין עינינו ולשאל מה אנחנו למדנו. בעבר נראה היה כי יש שינוי חיובי בהתייחסות לזיכרון השואה, אך בשנים האחרונות, עם הימשכות הכיבוש והרחבת ההתנחלויות בשטחים, דומה שיש נסיגה.

אירועים כמו החלטת שר החינוך, שי פירון, ללמד על השואה מכיתה א' (או אפילו בגן הילדים), נסיעתם של חברי כנסת ושרים לפולין, ועוד קודם, המטס של חיל האוויר מעל שמי אושוויץ, מצביעים על העמקת המגמה ללמד את השואה כאילו היתה אירוע יחידני שרק היהודים היו קורבנותיו. זיכרון השואה מנוצל ניצול ציני ופוליטי על-ידי החברה הישראלית.

את יום השואה הבינלאומי הפכנו ליום השואה ב', והשנה הוא צוין בנסיעה לפולין של ח"כים, שרים ואישי ציבור. באחד העיתונים הכותרת היתה "הכנסת באושוויץ", ואליה נלווה הדיווח על הודעת מנכ"ל הכנסת לחברי המשלחת: "אנא הגיעו מהר לקרמטוריום על-יד החניון באושוויץ".

מותר לתהות האם משהו העלה על הדעת את הרעיון שאולי דווקא כיהודים, ביום השואה הבינלאומי עלינו לגשת לביתן הצוענים באושוויץ - חברי המשלחת הישראלית עברו בסמוך מאוד אליו - להניח זר או לערוך טקס זיכרון. מרים נוביץ, ניצולת שואה וממקימות המכון והמוזיאון לחקר השואה בקיבוץ לוחמי הגטאות, כתבה טקסט שראוי שיילמד בבתי הספר: "עליכם יספרו ויכתבו, אבל מי יעלה את זכרנו אנו? - כך זעק צועני אל היהודים המובלים לכבשנים".

היתה לי הזכות לתרום לטקס זיכרון ייחודי שערכה משלחת של תלמידי תיכון מישראל ליד ביתן הצוענים ב-2006. זו כנראה המשלחת הראשונה והיחידה ב-15 השנים האחרונות שעשתה זאת. הטקס היה מרגש והעניק למסע משמעות יהודית ואוניברסלית מיוחדת.

לפני שלוש שנים, בדיון ב"יד ושם", שאלתי אנשי חינוך בכירים מפולין ושני פקידים בכירים במשרד החינוך שלנו, האחראים על הנסיעות לאושוויץ, מה דעתם על עריכת טקס זיכרון לפני הביתן הצועני. לא קיבלתי תשובה ברורה. מה דעתך, הרב שי פירון? האם שקלת ברצינות לכלול את נושא הג'נוסייד במערכת החינוך לצד הוראת השואה?

הסוגיה מונחת לפתחם של שרי החינוך לפחות משנת 1994. באותה שנה התבקשתי על-ידי שרת החינוך אז, שולמית אלזני המנוחה להכין תוכנית לימודים ניסיונית לכיתות הגבוהות ולמכללות למורים. התוכנית "רגישות לסבל בעולם - השמדת עם במאה ה-20" נפסלה משיקולים פוליטיים ונימוקים "פדגוגיים" מבישים. מאז, שרים ופקידים בכירים במשרד החינוך חוזרים על ההבטחה השקרית שנושא הג'נוסייד יילמד "בשנה הבאה".

אולי הדיון שהתפתח סביב ההצעה ללמד את השואה מכיתה א' יעורר סוף סוף דיון ציבורי נוקב, למה ישראל נמנעת מלימוד הג'נוסייד. באוניברסיטה הפתוחה לימודי הג'נוסייד זוכים להצלחה. בשנים האחרונות נרשמים יותר מ-2,000 סטודנטים לקורס "ג'נוסייד", שהוא הקורס הגדול בעולם בנושא.

מדוע ממשלת ישראל ושר החינוך שלה מתנגדים להוראת הג'נוסייד? מדוע אתם ממשיכים להכחיש את הג'נוסייד הארמני? הכחשת השמדתו של עם אחר היא בעיני חילול זיכרון השואה. האלימות והגזענות פושים בחברה הישראלית - גזענות בין-עדתית וגזענות ביחס לפלסטינים, לפליטים ולשאר "גויים". תופעות קשות אלה לא ייחלשו, אלא רק יתחזקו אם תימשך הוראת השואה עם הדגשים יחידניים תוך הימנעות כמעט מכל לקח אוניברסלי. הלקח המתבקש מן השואה וממקרים אחרים של השמדת עם, הוא כי חיי אדם קדושים באשר הוא אדם, יהא טוטסי, ארמני, יהודי או צועני. הדגשת הערכים הללו רלוונטית לחיינו כאן ולאפשרות המנטלית שלנו להתקדם לשלום עם הפלסטינים.

האם אי פעם תדונו בגלוי בשאלה החשובה, אם השואה היא מקרה בעל משמעות ייחודית, בקטגוריה של השמדת עם, או תמשיכו לדבוק בגישה היחידנית, תוך הדגשת ה"בלעדיות". הגיע הזמן לחזור ואפילו ללמד את מאמרו האיקוני של יהודה אלקנה, "בזכות השכחה ("הארץ", 2.3.1988), הרלוונטי מתמיד: "איני רואה סכנה גדולה יותר לעתידה של מדינת ישראל מאשר העובדה שהשואה הוחדרה בשיטתיות ובעוצמה לתודעתו של כל הציבור הישראלי, גם לאותו חלק שלא עבר את השואה, וכן לדור הבנים שנולדו וגדלו כאן. בפעם הראשונה אני מבין את חומרת מעשינו, כאשר במשך עשרות שנים שלחנו כל ילד וילד בישראל לבקר שוב ושוב ב'יד ושם'. מה רצינו שילדים רכים יעשו בחוויה הזאת?" דומה שדבר לא קרה מאז פורסמו דבריו של אלקנה, וכאילו לא נכתבו. השאלות עדיין מחכות למענה ממערכת החינוך בישראל והעומדים בראשה.

פרופ' אורון פירסם ספרים על זיכרון השואה בישראל ובאירופה, והוא עורך של סדרת הספרים "ג'נוסייד"